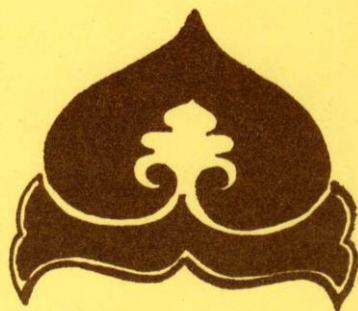

Szent forrás

Műfordítások a türk népek irodalmából

KARCAG
1988

A kötetben megjelent fordításaim:

Asirov, Ahmetzsan: Élő virágok

Timur Zulfikarov költői prózája (Lev Ozerov tanulmánya nyomán)

Timur Zulfikarov: Musfiki gyermekkorának könyve

- A mandulafa
- Amagyerja
- A Koko folyó

Asirov, Ahmetzsan: Élő virágok

A nagymamámat Gulsamnak hívják. Nevének jelentése – örökké élő virág. ... Kertünkben, a lugas mentén a földet mindig pompás, illatos virágszőnyeg takarja. Ezek a virágok jelentik a nagymamám sorsát. Nem vezetem kézen fogva a nagymamát. Az illet után meg tudja határozni, hogy hol, mi nő. Önkéntelenül a virágokhoz hasonlítom: ő számomra a jóság és a szépség megtestesítője. Amikor a nagymama virágot ajándékoz valakinek, akkor nem látja, milyen hatást tesz az illetőre, de szívével megérzi az emberek arcán ragyogó örömet. A virágok nem örök életűek, az idő múlásával elhervadnak: csak a nagymama irántuk érzett megható szeretete, rajongása nem hervad el soha.

Amikor a nagyapa elment a frontra, így búcsúzott: „Azért választottalak téged, mert te voltál a legszebb virágszál barátnőid körében... Mindig is ilyen maradsz számomra... Vigyázz a gyerekekre...”

„Mama, a virágok a kertben mi vagyunk. Amíg te élsz, nem halunk meg” – írták neki a gyerekek, az én apám szintén. Én, a mama és a nagymama sárkunyhóban laktunk. Nagymama a kolhozban dolgozott. Mama pedig hajnalban indult a dohányföldre, és későn jött csak haza, jóval sötétedés után. Nehéz lehetett a munka: mama azonnal az ágyra roskadt a fáradtságtól. Mindenkinek rosszul ment a sora, de nem emlékszem, hogy valaha is panaszkodott volna. Gyakran betegeskedett. Aztán hirtelen meghalt... A nagymamának csak a lányára való szomorú emlékezés maradt, akinek az élete ilyen korán megszakadt...

A legnehezebb napokban a nagymama számára a virágok nyújtottak vigaszt. És még a meghitt beszélgetések a mezőről hazasiető asszonyokkal, akik betértek hozzánk meginni a lugasban egy-egy csésze nagymama-féle finom sós teát, és hozzá szokás szerint kifőtt tealeveleket rágszálni. Nem hallottam, hogy miről beszélgettek. csak néha, amikor a lugasnál véletlenül megálltam, láttam meg nyugtalan, szomorú arcukat. Az asszonyok a mi virágainkat adták a frontra induló, falubeli férfiaknak. A harcosok magukkal vitték a virágokat és megesküdtek, hogy megvédik a Hazát az ellenségtől.

- A virág maga az ember, az élete - jegyezte meg időnként nagymama elgondolkozva. És bár akkor még nem tudtam felfogni szavai értelmét, belül éreztem, hogy valami nagyon fontosat takarnak ezek a szavak.

A virág maga az élet. Tudni kell rá vigyázni. A nagymama megátkozta a fasisztákat, és a következő szavakkal búcsúztatta a falubelieket: aki megvédi a hazát, örökké élni fog. És hosszan, lelkesen mesélte a történeteket, legendákat a szerelmesekről, a nép boldogulásáért küzdő hősookról, azokról, akik

kiérdemelték a legdrágább ajándékot, a szeretetet és az igazságosságot, a halhatatlan jóságot jelképező virágokat...

Volt néhány különleges szokása a nagymamának. Egyszer csak magához szorít, megszagolja és felborzolja hosszú ujjával az amúgy is torzonborz hajamat. Ez szórakoztatott engem: „Virág vagyok én neki, vagy mi?”

- Tudod, kicsikém, amikor pici baba voltál, bepólyálva itt hagytalak a virágok között. És most úgy érzem: benned minden illatuk megvan. – magyarázta mosolyogva. Egy másik alkalommal pedig hajnalban ébresztett fel. A kezében egy gyönyörű virágcsokrot vettem észre. Ezek a kedvenc virágai voltak a kisebbik fiának – az én nagybátyámnak...

A nagymama arca szomorú volt... Kimentünk a folyópartra, ahol összegyűlt az egész falu. Kiáltozás és sírás hallatszott.

- Ne sírjatok, testvéreim! – A nagymama a feje fölé emelte a virágcsokrot. Ez a tied, fiam. Nagyon hasonlítasz az én fiamra – mondta remegő hangon, és átnyújtotta a csokrot egy csinos, mutatós legénynek. - Most rajtad a sor, hogy megvédd a Hazát.

Egész életemben emlékezni fogok a tekintetére, ahogyan hosszan nézett a fiúra...

Aztán az úton hazafelé azt mondta: „Most már csak te maradtál nekem a világon, én kis feketeszemű bogárkám.”

- Miért beszélt így? Zavartan néztem rá: ezen a napon mintha teljesen megöszült volna, a homlokán elmélyültek a ráncok, teste meggörnyedt, nagyon sokat öregedett.

Némán mentünk. Hirtelen lesújtva fordult hozzám:

- Elhervadnak, elpusztulnak a virágok, fiam!...
- Hogyhogy? - motyogtam előrefutva. - Hiszen virulnak a virágaink nagymama.
- Én a falubeli férfiakról beszélek.

És először láttam öreg arcán könnyeket végigfolyni. Keserű könnyeket... ritka könnyeket... a bánat könnyeit... az örömet már régen elfelejtett jóságos szemekből...

A nagymama szavaival mondva - én vagyok a család feje. Az ő fényessége. Az ő élete. A boldogsága. Reménysége. Tanácsot kérnek tőlem, úgy beszélnek velem, mint egy felnőttel.

- Nem halhatnak meg. A nagypapa, apa és a nagybácsi visszajönnek, majd meglátod - nyugtattam a nagymamát.

Egyre gyakrabban időzött a kertben. De most mintha másképp beszélgetett volna a virágokkal. Odament például a rózsákhoz, megsimogatta, ajkához szorította őket, és így maradt sokáig mozdulatlanul. Megértettem, hogy ilyenkor a kisebbik fiára emlékezik: a rózsza volt a kedvenc virága. Drága kezek, sínogató, dolgos kezek! Néha úgy tűnt, hogy az érintésüktől feléledtek a virágok és mintha ők maguk is nyújtanák feljűk fejűket. Ilyenkor nem mertem zavarni a nagymamát: féltem, hogy megszakítom a gondolatait, megrontom a nyugalma és pillanatnyi meghitt magányát. Lehet, hogy a fiatalságára emlékezett, a vidám lakodalomra, a munkával teli boldogélet napjaira.

- Tudod, kis feketeszeműm - mondta egyszer, óvatosan megérintve a jó szagú ágakat - ezt az orgonát a nagyapád ültette ... Régesrég történt. Abban az időben a férfiakkal együtt dolgoztam a mezőn. Egyik legénynek sem sikerült közel kerűlnie a szívemhez. Egyik sem találta ki, hogy az én szerelmem a virág. De a nagyapád találékonyabb volt. Egyszer egyenesen a mezőre hozott ki egy csokor orgonát, és nekem ajándékozta. Aztán elűtettűk az orgonát a kertben... A mi kertűnkben... - tette még hozzá mosolyogva és elfordult.

... Az iskolába késűn kezdtem járni. Szorgalmasan tanultam. befejeztem a tízedik osztályt és a kolhozban helyezkedtem el segédkönyvelűként.

Hamarosan ismét meglepett szavaival a nagymama:

- Azt mondják, hogy a városban szakembereket képeznek. Utazz oda! Értem pedig ne idegeskedj: körülűttem itt vannak az emberek.

- De hiszen nem vagy már fiatal - ellenkeztem. - Kire hagyjalak? Egyelőre elég nekem ennyi tudás.

- Megértem, hogy sajnálsz engem, fiam... De neked tanulnod kell. Ne vitatkozz velem, légy szíves!

Végűl is engedtem az unszolásának. Elutaztam Alma-Atába, beiratkoztam a mezűgazdasági főiskolába, levelezű tagozatra.

... Teltek az évek. Lehet, hogy az öregségtűl, lehet, hogy a megprűbáltatásoktűl, a nagymama teljesen megvakult.

- Hát úgy kell meghalnom, hogy nem láthatom az unokám menyasszonyát, nem ringathatom a dedunokáimat - gondolkozott néha hangosan.

- Ideje megnűsűlnűd, fiam. Őh, ha a menyasszonyod szeretnű a virágokat,

ha becsülné őket...

Kitalálta a gondolatomat.

- Én... én már találtam ilyen lányt! Szeretni fog téged. Meizgulnak hívják.
- A falunkból való?
- Nem, messziről.

A nagymama valami miatt elcsendesedett.

- No, jól van - mondta végül is megáldva választásomat, kiment a kertbe. Gondosan leszedett egy csokorra való virágot, aztán odakiáltott nekem: - Ez a csokor a menyasszonyodnak... Mondd meg neki, hogy a nagymama küldi! Mondd meg neki!

Fogtam a virágot, és elutaztam a városba.

Meizgul, törékeny és sugárzó, mint egy kis pillangó, örömmel ugrott a nyakamba. Átnyújtottam neki a nagymama virágait. Meizgul arca hirtelen megváltozott, aztán pedig hangosan nevetni kezdett:

- És ezt a csokrot elcipelte magával? Miért fárasztotta magát? Miért hozta el ilyen messzire ezeket az olcsó kis virágokat? Hiszen itt sokkal szebbeket lehet kapni - mondta és... hanyagul félredobta a virágcsokrot.

A lány csillogó kacagása és a kiejtett szavak súlya úgy ért, mint a villámcsapás. Szinte önkívületben lehajoltam, és felvettem a virágokat az útszéli porból.

- Különös ember maga! De valójában mire valók ezek a virágok? Menjünk, válasszunk valamivel szebbeket - folytatta Meizgul.

- Nem, olcsó virágok nincsenek. A virágoknak nincsen áruk! - már majdnem kiabáltam. - Az én vak nagymamám ültette őket a kertben!

- Ó, maga valódi költő! - nevetett ismét Meizgul. - Ne haragudjon!

Elfordultam. Aztán, vissza sem nézve, gyorsan elindultam a buszmegállóhoz.

- Hová megy? - kiáltotta utánam Meizgul. De én már nem hallottam a szavait.

Nem emlékszem, hogyan tértem vissza a faluba. A nagymama nem volt otthon. A szomszédok mondták, hogy kiment a térre az Örök Lánghoz - friss virágokat vitt magával.

Timur Zulfikarov költői prózája

(Lev Ozerov tanulmánya nyomán)

Timur Zulfikarov elbeszéléseihez szükséges némi magyarázat: tudniillik a kortárs irodalomban helyet kér magának a költői próza.

Nem először nevezik a prózát költőinek. Gogol klasszikus prózáját, a Holt lelkeket a „poéma szóval” illetve, ugyanakkor az orosz irodalom egyik leghíresebb poémáját, a Bronzlovast, Puskin „Pétervári elbeszélésként” említette.

A múlt században még nagy volt a távolság a vers és a próza között. a XX. században határozottan közeledtek egymáshoz. A műfajok keveredni kezdtek, egyik a másik jegyeit, sajátosságait vette át: van olyan próza, amelyben rímet találunk és van vers, amelyben nincs rím, sem klasszikus értelemben vett forma.

Timur Zulfikarov költő és prózaíró, a tadzsik költészet fordítója és forgatókönyvíró, a műfajok ütközési zónájában dolgozik: bonyolult határproblémákat old meg a próza és a vers között.

Timur Zulfikarov prózai munkáit nem lehet tartalmi szempontból összefoglalni. Az ő prózáját csak olvasni szabad, az pedig nem könnyű. Csak türelmes olvasással érezzük meg az elbeszélés ritmusát, értékeljük sajátos felépítését és jellegzetes beszédstílusát.

Timur Zulfikarov írásmódját többféleképpen értékelik: vannak hívei és ellenfelei. Egy azonban bizonyos: nem hagyja unatkozni az olvasót.

Mint általában minden költészeti irányzatnak, így Timur Zulfikarov költészetének is vannak elődei. Ha a régmúltról beszélünk, akkor feltétlenül meg kell említeni az orosz bilinákat, a klasszikus perzsa költeményt, az Énekek énekét. Ha a modern költőket vesszük fegyelembé, akkor Velemir Hlebnyikovot és Andrej Belijt tekinthetjük előfutárainak.

Timur Zulfikarov Bolyongások poémái című könyve négy elbeszélést tartalmaz: kettő a legendás Naszreddin Hodzsáról, a harmadik Musfiki, a XVI. században élt népi tadzsik bölcs és költő gyermekkoráról szól, a negyedik pedig a híres tudós és költő, Omar Khajjam alakját idézi.

Az olvasót ezek után bizonyára érdekelni fogja, hogyan alakult a könyv írójának élete.

Timur Kasszimovics Zulfikarov 1936-ban született Dusanbe tadzsik város egyik agyagvaskójában. E helység akkor még egy poros, vidéki település volt. Gyermekévei kedvenc könyve – a Dzsangar, a kalmük népi eposz volt. 1954-ben, a középiskolái befejezése után a leningrádi egyetemen filozófiát tanult, majd belépett a Gorkij Irodalmi Intézetbe. Az intézettől megválva a filmművészet iránt kezdett érdeklődni. 20 éven át írt verseket és prózákat, de nem jelentetett meg belőlük semmit sem. Nem félkész művekkel akart megjelenni az olvasók előtt, hanem mesteri alkotásokkal. Olyan akart lenni, mint példaképei: Leonardo da Vinci, Bach, Dante, Shakespeare, Tolsztoj...

Az élet olyan örök kérdéseire kereste a választ, mint a művész és az idő, költő és társadalom, jó és rossz, szerelem és halál, béke és háború. Leginkább az emberi lélek bonyolult rezdüléseinek ábrázolása foglalkoztatta.

Timur Zulfikarov: Musfiki gyermekkorának könyve

A mandulafa

...A nyilat már kilőtték, de a madár még énekel a bokorban...

Népköltészet

Miért ilyen korán virágzik a mandulafa?...

Még hó borítja a közép-ázsiai falu agyagból vert nyomorúságos viskóinak lapos vályogtetőit, még olvadó hó borítja az alacsony tetőket, de a mandulafa már virágzik. Hideg, füstös, rózsaszínű virágai vannak.

A kis Musfiki ajkával megérinti ezeket a korai, elsőként megjelenő, bátor virágokat, azt gondolja: ezek a virágok biztosan melegek, életet árasztanak, simogatnak, hiszen csak ezek virágozhatnak a februári nyirkos, sivár közép-ázsiai faluban. De a virágok hidegek, kemények – leperegnek a kisfiú fiatal, lányos ajkairól. Akkor Musfiki ajkával, fogával letépi a virágokat a hideg, sötét, rejtőzködő ágakról és szétrágja őket, de kezdetben semmi ízük nincsen, aztán pedig égetik a nyelvét. Keserű, savanyú, korai virágok. Musfiki kiköpi őket. Szomorú lesz.

Miért ilyen korán virágzik a mandulafa? Miért hidegek a virágai? Miért keserűek?

Musfiki apja, az öreg Bobo Szaid pásztor, azt mondja fiának: minden fa közül a mandulafa virágzik a legkorábban, és a legkésőbb érleli meg gyümölcsét. Az eperfa a legkésőbb virágzik, és a legkorábban érleli meg gyümölcsét. Kisfiam, kis Musfikim, legyél olyan, mint az eperfa, mint az áldásos balhai¹ eperfa.

De Musfiki elégedetlen. neki jobban tetszik a mandulafa és az, hogy magányosan virágzik a februári, sötét, nyirkos falu közepén. Legyenek csak keserűek a virágai. Azért még elsőként jelentek meg. De az eperfát is sajnálja. Sajnálja levágott ágait, meleskkel a selyemhernyókat etetik. A sah eperfája Musfiki viskója előtt növekszik. Még téli álmát alussza. Törzse tompa és sötét. Musfiki felmászik a fára, és nézi megcsonkított ágait. Mintha élőlény lenne. Mintha egy gazdátlan, kóbor kutya lenne, akit a falubeli fiúk megverték. Egy levágott farkú, falkájától elszakadt farkaskutya. A fának az ágait vágják le, neki pedig a farkát. A fa levágott farkú farkaskutyák repülő falkájához hasonlít. Az

¹ A város nevéből: Balha

elhagyott kis közép-ázsiai falu fölötti égen repülő farkaskutyák mozdulatlan falkájára...

Óh, apa, apa, apám, miért vannak a világon levágott farkú kutyák és megnyesett ágú fák?...

Miért is állok a még az alvó eperfa alatt, és tenyeremmel végigsimítom arcomat, és hirtelen megérezem, hogy a gyermekiesen duzzadt felső ajkam fölött kiserkedt a bajszom, melynek még bátortalan pihéit ide-oda lengeti az élénk szél. Egyéves kisborjú eleinte még dombocskának látszó tompa kis szarvacskáira hasonlít.

Óh, apa, miért nő ilyen korán a bajszom? Korábban mindegyik velem egykorú pásztorlegény bajszánál... Most mind rajtam fognak nevetni. Óh, apa, magának van igaza: jobb eperfának lenni, mint korai, keserű mandulafának, amely magányosan virágzik a februári lucskos kis ázsiai falu közepén...

Végigfut a fiú a falun, ki a sötét, lágy pusztaságba. Magas szárú bakancs-sárcipőjével bele-belesüpped a sűrű, nedves földbe, de fut, fut, fut. A föld jó. Tetszik Musfikinek, ahogyan süpped és szétmállik a lába alatt. Az engedékeny, becézgető föld egyetlen tehenük, Uljas jóságos, nedves nyelvére hasonlít, amikor nyalogatja az újszülött borjút...

Apa, apa, egy egész csordát őriz, pedig csak egy tehene van. Miért, apa?...

Fut a fiú a februári pusztában. Egyedül. Futás közben lázasan megérinti tenyerével az arcát, és jéghideg ujjával megérszi duzzadt felső ajka fölött a ruganyos, viszkető pihéket. Nő a bajusza. Hallgat a végtelen, sáros pusztaság. Hirtelen erős, nedves szél kerekedik a mezőn. És imitt-amott mint rózsaszínű, füstös, élő kis felhőszigetek állnak az ártatlan, védtelen, virágzó mandulafák. Musfiki odaszalad az egyik fához és megáll, nem veszi el az ujjait az ajka fölötti tüskés kis pihékről. Nő a bajusza. Virágzanak az első hideg fák...

A kisfiú leveszi a fejéről a fergani² tübetejkát – fonott csörgőkígyóként tekeredik alóla egyetlen hajtincse szinte kopaszra nyírt fejére: Musfiki az egyetlen fia Bobo Szaid pászornak. Allahnál könyörögtek érte a távoli, apró szemű homokkal teleszórt szent város, Ali Ata keskeny falai alatt. Összeszorította néma, keskeny ajkait Musfiki anyja, óh, Kumri-hanum, amikor megszülte őt: a sariat³ megtiltja a szülő nőnek, hogy kiáltozzon szülés közben. A gyermeknek szent csöndben kell a világra jönnie. Hogy a jóságos Angyal ott lebegjen, röpdössön az újszülött feje fölött, hogy a kiáltások és nyögések ne ijesszék el.

² Fergan városából való

³ muzulmán törvények gyűjteménye

Így halt meg Kumri-hanum a szülésben összeszorított ajkaival. Lehet, ha megengedték volna, hogy kiáltozzon – túlélte volna?...

Musfiki nem ismerte az anyját. Csak a neve maradt utána. Mint kígyó után az üres, üreges, csörgő bőre. De most, a ringadozó, füstös mandulafa alatt Musfiki anyjára gondolt, és úgy tűnt neki, hogy hogy ismeri őt, hogy anyja él, és reszketve öleli magához, ő pedig arcához simul, és érzi hosszú, vaskos hajfonatainak fanyar, keserű tejszagát, ugyanis szülőfaluja, Cseptura asszonyai tejbe merítik fejüket, mielőtt haját mosnak, és ettől lesz hajuk dús és csillogó.

Óh, a szinte talpig érő, menta- és mósuszillatú iráni vízben megmosott illatos asszonyi és lányka hajfonatok tündöklése!...

Musfiki állt a mezőn a virágzó mandulafa alatt, és fürge ujjaival ráncigálta ajka fölött a pihéket. Fájt neki. Még a könny is kicsordult a szeméből. Hirtelen megértette, hogy mindez hiábavaló. Ugyanolyan hiábavaló, mint megnyesni az eperfákat: ameddig a törzsük nem hal el, úgyis élnek és teremnek. Most a falubeli fiúk emírnék, a falu bölcsének fogják őt csúfolni. Ők viselnek hosszú, sűrű, félelmetes, lekonyuló bajuszt...

Musfiki keserű könnyekre fakadt. Óh, apám, miért virágzik ilyen korán a mandulafa? Miért keserűek a virágai? Hogyhogy én sírok... Miért, apám?...

Amagyerja

...A megsebzett madár – én bánatom –
Elrejtőzött, óh tompa fájdalom...

Omar Khajjám

Korán megérett az alma. A szomszédos agyagkerítés mögül a túlrejtett almák gyakran átestek Szaid pásztor kis udvarára. De Musfiki nem nyúlt hozzájuk. Hadd egye, igya meg őket a kukac. Nem engedett a csábításnak. Némelyik alma széthasadt, és az ütődéstől cukorszerű, leveses, szemcsés darabokra tört. Musfiki nyelte a nyálát... Az agyagkerítés fölött megjelent egy lány: fiatal, fürges fejecske vaskos, szurokfekete, rövid hajfonatokkal.

- Hé, Musfiki, miért nem eszed meg az almáinkat? – kérdezte a mosolygós fejecske. A szomszéd tatár kislány volt, Amagyerja. Tizenhárom éves. Nevetgél, ravaszul és kihívóan hunyorogva fürges szemével. Szerelmes Musfikibe, és már meg is érti ezt az érzést. De Musfiki nem törődik vele. Őt még nem érdekli a szerelem.

- Nem akarom megenni az almáidat. Nem akarom a másét elvenni - mondja csendesen, emlékezve Allajar bej nagybirtokos-államtanácsos kertjeire.

- Akarsz-e megcsókolni? - suttogja Amagyerja, miközben teljes nagyságban előtűnik a kerítés mögött. Bíborvörös fergani⁴, margelani⁵ selyemruha van rajta, mely alatt látni lehet a színes, pávamintás bő nadrágot és a tyjübinszkiből való puha papucsot. Kicsi, ragadozószzerű macska-fülében nehéz, arany fülbevaló csillog.

- Én még sohasem csókolóztam... Nem tudom, hogyan kell csinálni - süti le szemét pirulva a lány ajkú, pelyhedző állú fiú.

Akkor a tatár lányka légiesen, kissé szemtelenül kisurran a kerítés mögül, és odaszalad Musfikikehez. Gyors, fürges, kecses. Forró...! Átöleli Musfikit tavaszi fűzfavesszőhöz hasonló karcsú karjával. Érezni lehet hajának mosuszillatát! Fesztelen, csiklándozó ajkával végigcirógatja Musfiki arcát. Az ajkát keresi. Musfiki ijedten fordítja félre a fejét. De Amagyerja célratörő. Megtalálja ajkát. Csókolóznak. Aztán a lány hirtelen ellöki magától Musfikit, és pillanatok alatt eltűnik a kerítés mögött. Körülnéz. Nevet. Nehéz arany fülbevalói ringatóznak. Sokáig... Arca ég! De még jobban ég Musfiki arca és ajka!...

- Akarsz még egyszer megcsókolni? - kacag a kislány a kerítés mögött.

⁴ Fergan város nevéből

⁵ Margelan város nevéből

- Igen! - mondja a fiú
- Akkor mássz át a kerítésen! - parancsolja Amagyarja.

Musfiki átmászik a kerítésen. A lány mellett áll. Alázatosan.

- Menj be a kertbe és hozz nekem egy almát! De csak egyet! Úgy, hogy ne érij a többi almához! Úgy, hogy egy se essen a földre. Hozz nekem egy almát, de ne nyúlj a többihez! Hozd Musfiki! Akkor megcsókolhatsz! Siess fiú! Gyorsan, amíg apám haza nem jön a vásárból!...

Musfiki elindul és óvatosan lopózik az almáskertbe. A fák meghajoltak a rengeteg túlérett alma súlya alatt. Némelyik ág letört. A gyümölcs a földre esik. Koppanva. Szétfolyik. Musfiki megáll az egyik fa alatt, és óvatosan, lassan érintve a gyümölcsöt igyekszik leszakítani egy érett fehér almát, de az ág már a könnyed érintéstől is megrezzen, és a túlérett almák hullani kezdenek, s záporoznak, a fiú vállára és arcára. A kert túlérett, elnehezült.

Kacag a kerítésnél az álnok Amagyarja. Ringatózik, villog öntött, nehéz, arany fülbevalója kecses, áttetsző, macska-fülében.

Musfiki újra és újra óvatosan nyúl a soron következő alma felé ragacsos, reszkető kezével, de ismét leveri az ágról a korán érett, bőséges, bódító szagot árasztó almákat. Teljesen összemaszatolják Musfikit. Kétségbeesik. Járkál a kertben, az almák csak esnek, csak ütik az arcát, a vállát, a hátát. Hullnak a puha, túlérett, érintetlen almák!... S kacag a kerítésnél a tatár lány: Musfiki, egyetlen almát hozz nekem! Csak egyet! Ne is érij a többihez! Ne érintsd őket! Ne essenek le az ágról! Ah, Musfiki, neked semmi sem sikerül. Túl forrófejű vagy! Naiv! Boldogtalan leszel az életben! Jó vagy, Musfiki! De már soha többé nem csókolhatsz meg! Ej, Musfiki!... Hol van hát az almád?...

Nevet, kelletti magát a kerítésnél Amagyarja, de szerelmes szeme szomorú. Musfiki elfáradt. Leengedett karral áll a fák alatt. Szellő rezzen, és az almák egyre csak hullnak, és ráesnek Musfiki fejére és vállára, de a fiú már nem is figyel rájuk. Amagyarját nézi. Telt, puha, gyermekies ajkai és ázsiai, napsugaras, színpompás égen úszó könnyed, tavaszi felhőre hasonlítanak.

A tatár kislány szeme mosolyog, majd hirtelen meghallja a magas fakapu mögött a ló paták kopogását: fuss Musfiki, hazajött az apám a vásárból. Gyorsan! Levertél majdnem minden almát! Nem szabad, hogy az apám meglásson! Búcsúzó, Musfiki! Szeretlek téged!... De nem tudtál nekem levenni egyetlen almát... Búcsúzó!... És hirtelen sírni kezd. Sír...

Miért sír?...

Korán reggel Musfiki ünnepélyes bádogniták⁶ harsány zenéjére ébred. A kerítés mögött, ahol Amagyerja lakik vidám, élénk hangok hallatszanak. Musfiki felmászik a kerítésre, és álmosan nézi a tatár udvart. Az udvar tele van ünnepélyesen öltözött emberekkel, akik új selyem- és brokátkabátot, vakító tübetejkát és lakkcsizmát vettek fel. Az ünnepélyes tömeg élén egy sovány, alacsony öregember áll, hatalmas fehér turbán van a fején, és ugyancsak fehér, hosszú brokátkabátot visel. Musfiki ismeri őt. nem más, mint Gafur-mahmud pap. A buharai Fő Mufti egyik közeli barátja. Csak különlegesen nevezetes napokon utazik Buharából Csepturába. Miért érkezett éppen ma? Kezében malachit rózsafüzért tart.

Musfiki bemászik az almáskertbe, és óvatosan lépked a fűben, vigyázva, hogy ne tapossa össze a tegnapi levert, földön heverő, tengersok, fehérítő almát. Odamegy az ünnepi sokadalomhoz, és hallgatja a beszélgetést. Miről beszélnek? Ezek a jóllakott, hervatag emberek a drága ruhákban... Fiala menyasszonyról beszélnek. Arról, hogy késik. Ki a menyasszony? És ki a vőlegény? Óh, Allah, kit vezet ki ez a két öregasszony a gazdag tatár ház ünnepélyesen feldíszített alacsony ajtaján? Kire dobálják az aranypénz a fiúk a lapos tetőről? Ki ez a vékonyka és félnék kislány, ki rejtőzik, gyötrődik a nehéz, ezüstösen csillogó, visszavonhatatlan, ünnepélyes parandza⁷ alatt?...

A tömeg elcsendesül.

Gafur-mahmud fezeteket idéz a Koránból: a férfiak a nők fölött állnak olyan kiváltságok birtokában, amelyekkel Allah a nők fölé helyezte őket... Az erényes asszonyoknak engedelmeseknek és odaadóknak kell lenniük: a férjeik távollétében nekik kell gondoskodniuk arról, amit Allah megőrzésre rendelt el. Beszéljenek a férjeik lelkére, ha engedetlenséget tapasztalnak a részükről. Távolítsák el tőlük a hazugságot, sőt a csapásokat is. Még ha bűnt követnek is el - ne keressék a vitát velük. Allah mindent lát. Hatalmas ő!... A kegyes, könyörületes Allah nevében!... Nincs Isten rajta kívül, és Mohamed - az ő prófétája!...

Az ima utolsó szavait az egybegyűltek mind suttogják. A pap a menyasszonyhoz fordul: fogadod-e, hogy engedelmes és hűséges felesége leszel Allah nagybirtokos-államtanácsos bejnek, aki jelenleg a napnál fényesebb emírünk udvarában tartózkodik államügyek intézése miatt, és nem tud ma részt venni az esketési szertartásokon? Beleegyezel-e, hogy neki adod a testedet?

- Nem - mondja a gyermeki hang a nehéz ünnepi ruha alatt.

⁶ bádognitából készült, nagyon hosszú (2 m hosszúságig) keleti hangszer

⁷ mohamedán nők fátyolruhája

- Fogadod-e, hogy engedelmes és hűséges felesége leszel Allajar nagybirtokos-államtanácsos bejnek, aki jelenleg a napnál fényesebb emírünk udvarában tartózkodik államügyek intézése miatt, és nem tud ma részt venni az esketési szertartásokon? Beleegyezel-e, hogy neki adod a testedet? - ismételte egyhangúan a hagyományos háromszori kérdést a pap.

- Nem - mondta csöndesen a hangocska és megremegett.

- Fogadod-e, hogy engedelmes és hűséges felesége leszel Allajar nagybirtokos-államtanácsos bejnek - mondta fáradtan az öreg. – Beleegyezel-e, hogy neki adod a testedet?...

- Igen - mondta a kislány a nehéz parandzsa alatt hosszú, hosszú hallgatás után. Aztán pedig sírva fakadt a nyomasztó fátyol mögött. Sírt. Szífogott. A csöndben mindenki észrevette az ártatlan könnyeket, de az álmos, ünnepélyes férfiak csak vágyakozva mosolyogtak a menyasszonyi ruha alatt elrejtett édes, szűzies sírást hallván.

- Gyere utánam, áldott gyermek - mondta kedvesen Gafur-mahmud, és a kapuhoz vezette a kislányt. A kapu előtt álltak a felnyergelt, ápolat ahaltékini⁸ lovak. Fénylő selyemhez hasonló, sima bőrűk. Ragyogtak a selyembőrű lovak. Vergődtek. Nyomasztotta őket a várakozás.

És íme, felültették a menyasszonyt a szelíd, csendes, vezérparipára, két oldalán pedig fekete, arab, simaszőrű versenylovakon elindultak a bajszos emírek, tadzsik harcosok.

Musfiki hosszan nézett a lassú, gazdag, ünnepélyes karaván után, egészen addig, amíg el nem tűnt a kis ázsiai falu úti porában. Ilyen korán reggel a por még friss, harmatos, bíborvörös. Bíborvörös. A lakodalmi lovas karaván eltűnt a bíborvörös reggeli porban. A bíborvörös atlaszlovakat elnyelte a bíborvörös por. Musfiki arra gondolt: jól van ez így, hogy az esküvői karaván a reggeli friss porban ment el, és nem a fullasztó, esteli porban. Hiszen Amagyarja szerette a bíborvörös ruhákat... Amíg együtt növekedtek, amíg csak a széles, poros agyagkerítés választotta el őket egymástól, a tatár kislány mindig bíborvörös ruhákat viselt. És íme, most elvitték őt a bíborvörös, reggeli, friss porban.

- Beleegyezel-e, hogy neki adod a testedet?

Musfiki kiindult a tatár udvarból, és a kerítés felé ment. Ment, fejét lehajtva és köröskörül semmit sem látva. És hirtelen megremegett: körülötte a földön tehetetlenül és véget nem érő sorban terültek el a széttört, a főúri nyikorgó lakkcsizmák által összetaposott, fehér, édes almák. Az ő almái. Sok-sok alma. és mind a földbe nyomódva és széttörve.

⁸ kiváló fajta türkmén lovak

...Ah, Musfiki, túl forrófejű vagy! Naiv! Boldogtalan leszel az életben! Ej, Musfiki, hol van hát az almád?... Búcsúzom, Musfiki! Szeretlek!... De nem tudtál nekem leszakítani egyetlen almát. nem tudtál elfutni velem együtt, elszállni, mint a madarak, mint a mezei galambok a végtelen, távoli, bizonytalan, napfényes mezőkre. Másoknak adtál. Megérintetted , felzaklattad, felébresztetted a többi almát... A többi embert!... - Búcsúzom, Musfiki! Megfulladok a bíborvörös porban! Isten veled!...

Apám, apám, ez volt a szerelem? De miért olyan röpké, olyan boldogtalan? Gyorsabb az éber, bokharai hangulnál⁹? Gyorsabb a csendes, erdős Varzobi szakadék szikláiról lezúduló vízesésnél? Gyorsabb a tavaszi zápor idején megduzzadó, féktelenül száguldó, partját elmosó Koko folyónál? Vajon a szerelem boldogtalanság? Vajon a szerelem – a széttört almák?...

...Beleegyezel-e, hogy neki adod a testedet?...

...Igen...

⁹ a szarvas szó tadzsik megfelelője

A Koko folyó

...És a folyóba ugrom, a hideg folyóba -
Testemet elnyeli gleccserek zokogása!...

Hová folyik a folyó?

Hová folyik a mi viharos Koko folyónk?...Éjjel-nappal folyik. Fáradhatatlanul...
Az ember alszik éjjel, mintha megszűnne számára a külvilág, de a folyó egyre
csak morajlik és árad, folyik, tovafut. Éjjel is, nappal is fut, folyik.

Hová igyekszik? Hány éve, hány évszázada futnak tova közönyösen és
céltalanul, átlátszó, jeges, kristályos hullámai és habos, gyors habjai? Hány
embert láttak álhatatlan, változékony, meredek, füves partjai? Homokos,
ezüstösen csillogó zátonyai számtalan láb nyomait őrizték. De hol vannak ők,
ezek a törékeny, gyorsan elmosódó lábnyomok?...

Musfiki megy, mezítláb lépked a homokos, nedves, simogató zátony mentén,
maga után hagyva a sűrű homokban hullámzó nyomait – de hirtelen utoléri egy
reszkető, susogó hullám, homokot sodor, elviszi, elmossa a nyomokat, aztán
távolodik, majd teljesen elhal, elhagyja a csillogó homokszemekkel borított
zátonyt. És nincsenek nyomok. Új hullám érkezik. Aztán másik... És újra tiszta,
érintetlen a zátony...

Musfiki szeret fürödni éjjel a folyóban, amikor a víz fölött fehérekés, sűrű felhők
úsznak, vándorolnak, lebegnek, és a hegyek fölött a közelinek tűnő, hatalmas
csillagok fényében tündöklük az égbolt.

Oh, Omar Khajjám sejk, bizonyára ön is szeretett fürödni az éjszaka fényében
úszó, kihalt, veszélyes folyóban? És a jéghideg, védelmező, sebes hullámokból
nézni az ázsiai égen tündöklő, fényes csillagokra?...

...Mily félelmetes a csillagos éjszaka!
Félsz, bezárva a végtelen szakadékba,
A csillagok pedig viharos szédülésben
Zuhannak le az örökkévalóságba!...

Énekel ön, óh, én tanítóm a hegyi éjszakáról, az éjjeli folyótól. a jéghideg,
holdfényes hullámokban magányosan álmódzó úszóról!...

Milyen közel vannak a csillagok! Hallom, hogy a csillagokról ugatnak a kutyák.
Hallja ön is, Mester? Vagy a magas hegyekkel körülvett, sötét, szomorú falu

kutyái ugatnak? Vagy a sötétben motoszkáló, álmatag birkanyáj farkaskutyái ordítanak?...

Óh, a birkanyáj, lehet, hogy még emlékeztek Szaid pásztorra, az apámra, aki nemrég távozott közülünk? Láttam egyszer, hogyan sírtak a kutyák... Ez akkor történt, amikor apám örökre búcsút mondott a nyájnak, a farkaskutyák körülötte ugráltak, és mintha védeni akarták volna, jóságos nyelvükkel nyaldosták apám közönyös, megráncosodott, kiszáradt, mozdulatlan arcát, és mélységes, bölcs, kerek, hálálkodó szemükből folyt a könny...

Lehet, hogy nem jól látta? Lehet, hogy az apám sírt? Lehet, hogy most sem a csillagokról hallatszik a kutyaugatás, hanem a magasan fekvő, áthatolhatatlan, gomolygó sötétbe burkolózott faluból?

Nem, nem tévedtem...

...Úszom az éjszakai kihalt folyóban, a gyöngéd, gyors, hozzám simuló habokban. A folyó olyan, mint egy ringó bölcső. Úszom, ringatózom, elábrándozom a hullámzó bölcsőben, az éjszakai, holdfényes folyó-bölcsőben... Elszunnyadok, akarattalanul és erőtlenül merítem karomat, lábamat a vízbe, elalszom az éjszakai folyóban, átadom testemet a lágyan áramló, susogó hullámok játékának... Alszom a folyó-bölcsőben, úszom, ringatózom, hiszen anya nélkül nőttem fel, engemet senki sem ringatott, senki sem dédelgetett a virágzó, lengedező barackfára függesztett, díszes bölcsőben... ringatózom, úszom, mosolygok... fuldoklom a halálosan hideg, jeges, maró víztől... fuldoklom, elmerülök... ez már a halál előtti emlékezés a rövid, szegényes gyerekkorra... a könnyed, hullámzó lábnyomaimra az ezüstösen csillogó zátony mentén... a nyomokra, melyeket elmosott a susogó hullám... egyetlen hullám...

Akkor hirtelen a magas, féktelen hullám fölé emelem sápadt, álmos fejemet, és teljes erőmmel csapkodni kezdek a vízben a kezemmel, lábammal, felébredek, kiszabadulok a halálos, magába szippantó, álnok bölcsőből, kiúszom a partra, az éjjeli, felhős, hideg partra. Végre itt a part!... Kijövök a holdfényes, ezüstösen csillogó zátonyra, a hidegtől és a félelemtől reszketve futok a hideg, éjszakai homokban, és utánam futnak, követnek élő lábnyomaim. Az életre kelt nyomok!... Az enyéim...

Oh, Koko folyó. A bölcső majdnem halotti lepelle vált!... Egész éjjel sétálok a fehér, éjjeli folyó mentén, és reszkető hangon énekelek a folyóról, a benne úszóról.

Éjjeli éjjeli folyó éjjeli folyó éjjelei folyó partjaid

közt vadul morajló

Éjjeli folyó folyó éjjeli éjszakai folyó éjjel
hideg hullámaiddal tova futó
Az úszót óvtad csalogattad elvitted majd elsodortad
magadba szívta a bajban magára hagyta
Folyó folyó éjjeli ringó bölcső az úszót úszó fiút alázatos
simogató sodroddal becézgetted csábítgattad
Titokzatos éjszakai anya lejtésével kecsességével óh
folyó folyó éjjeli folyó álomba ringattad
Megérintetted a reggeli friss homokban majd rúttul
elhagyta magányosan
Folyó folyó éjjeli folyó örökre visszavonhatatlanul becsapta
magányában elhagyta
Elhagyta

Kiúszott tehát Musfiki az éjszakai folyóból...

Megy a part mentén. Már világosodik. A hófödte hegyek csúcsai vakítóan csillognak a kora reggeli nap sugaraitól. Madarak énekelnek. Röpülnek az örvös galambok. Kora reggel van. Hűvös. A rózsaszínű, füstös fehérfüzek körvonala kibontakozik a szertefoszló fehérkés ködben. A folyóparti, ezüstösen csillogó, kis topolyafák susognak, hajlongnak, levelüket megrezegteti a reggeli szellő. Ezek a kora reggeli friss, ázsiai, jól ismert szellőcskék csiklandozzák Musfiki orrát!... Hej, de jó lenne most forró köményes lepényt enni, amit éppen csak kivettek a reggeli, aranyló parázs melegét árasztó tanúrból¹⁰, a kerek agyagkályhából, sűrű, ragadós krémbe és friss, fanyar tejszínbe mártani!... Musfiki nagyot nyel, de hirtelen éles szamárbögést hall és látja, amint a magas, merdek, homokos part mentén egymás után fut két szamár. Majd hirtelen összezsápnak, verekednek, ez a hímek vakmerő tavaszi harca a nőstényért. A felbőszült állatok összeakaszkodnak, harapdálják, ütik egymást éles patáikkal, igyekeznek az ellenfelet az omladékról a morajló folyóba taszítani. Szenvedélyesen ordítanak és ugrálnak a parton! Pofájuk habos, gonosz és a szemük vad, fehér, mint a folyóparti zátonyok!...

Musfiki kíváncsian nézi ezeket a megvadult, kidülledt, szikrázó szemeket. Fog egy követ, a szamarak felé dobja és kiáltja: hé, hé, el innen!...

Az egyik szamár elmenekül, a másik pedig, figyelembe sem véve Musfiki kiáltását, belemegy a vízbe, felemeli a fejét és ordít, ordít... Olyan szomorúan, bánatosan hangzik szívhez szóló, párját hívó szava, hogy Musfiki sajnálni kezdi.

¹⁰ a kályha tadzsik megfelelője

A szamár bög, és belemegy a vízbe – egyre mélyebben és mélyebben... A másik parton áll a fiatal, fehér, kecses nőstény. Mozdulatlanul. Csak orrcimpái remegnek érzéken. A hím egyre kétségbeesettebb, és a folyó vad, ősi ereje egyre inkább elnyeli. Még néhány pillanat és az erősen hullámzó, kíméletlen folyó elsodorja, elpusztítja a tavasszal szinte megrészegült, szerelmes, elvakult állatot!

Akkor Musfiki beugrik a folyóba, megragadja a szamár rövid, vastag farkát, kihúzza a partra és nevet, nevet! Nagy nehezen kihúzza a felbőszült szamarat a morajló folyóból! Szép kis szamár vagy te, még meg akartál harapni, folyik a kezemből a vér, megharaptál engem, aki megmentettelek!... Milyen gyakran megharapjuk az ártatlan kezét, a minket védő kezét!... Talán nem kellett volna megmentenem? Talán az esztelen szerelmeseknek el kell pusztulniuk? Talán hiábavaló dolog visszarángatni őket a halál torkából az élet sodrába?

Musfiki nevet.

Az elernyed, elcsüggedt szamár távolodik az ösvényen...

És a másik parton?... Mi van a fehér, mozdulatlan, remegő orrcimpájú nősténnyel?... Musfiki nem hisz a szemének: a másik, a legyőzött szamár, az, aki nem állt ki becsületes harcban a nőstényért, hanem gyáván elszaladt a folyó mentén, már az ellenkező parton lépked nyugodtan, odamegy a nőstényhez, fülébe ordít, az pedig alázatosan bemegy vele a bokrok közé... A függő, kis fahídon ment át a másik partra. Nem kellett a folyóba gázolnia. Őt nem húzták ki a farkánál fogva...

Musfiki most már nem nevet. Néz a vesztes, csüggedten távolodó szamár után. Hiába mentette meg... A halál jobb a vereségnél. Boldogok azok, akik bátran a folyóba vetik magukat, nem pedig azok, akik a függőhídon lopózkodnak...

A folyó elsötétül. Sűrűsödik. Duzzad. Emelkedik. Mossa változékony, merev, homokos partjait. Messze a hegyekből tavaszi záporosó illatát hozza a szél. A veszélyes, véget nem érő, agyagszagot árasztó zápor áztatja a hegyeket. A folyó pedig sötétedik, egyre duzzad. Már nem áttetsző, kristályos hullámokat, nem röpke, habos hullámtarajokat visz tova. Agyagos, sűrű, nehéz hullámok emelkednek. Az elnehezült, lelassult folyó készül valamire.

Sötétlik...

Musfiki távolodik a duzzadó folyótól, de utoléri a hullámok. Valami élőlény szerű verődik, ütődik a lábához, és ott reszket előtte. Musfiki gyorsan lehajol, és ügyesen elkap egy fürge, erős halat. Ez a forrásvízi, foltos pisztráng. Hal-virág. Így hívják őket a hegylakó tadzsikok. A pisztráng vergődik Musfiki

kezében. Boldog, hogy megfogta – és ráadásul pusztá kézzel. De az egyre özönlő, sötétedő folyó valamilyen zavaros nyugtalansággal tölti el. Musfikki figyelmesen megnézi a pisztrángot – görcsösen összezárt szájából, szeméből és alig megrezzenő kopolyájából csomókban folyik a híg agyag. A hal megfullad. Az agyagos folyó megöli a pisztrángokat, teletömi a kopolyájukat és a szájukat agyagos sárcomókkal. A forrásvízi pisztrángok megfulladnak az agyagos folyóban. A sötét víz fölött ugrálnak. Sokan vannak. Kézzel meg lehet fogni őket. De Musfikinek nincs kedve ehhez. Az ezüstös, fuldokló, szent halak a sötét, lassú, halált hozó folyó fölött ugrálnak... Fakó pikkelyeik megmegvillannak...

A folyóban úsznak a gyökerestől kitépelt gyümölcsfák... Úsznak az ártatlan, rózsaszínű, virágzó barackfák, őszibarackfák... fehérle meggyfák...almafák... Úsznak a falubeli kerítések, sárkunyhók maradványai, faajtók, oszlopok... Musfikki megremeg. A folyóban úszik egy festett, üres bölcső...

Valahol messze a hegyekben a tartós tavaszi záporok és föld feletti vizek összezúztak és elmostak egy hegyet – az csúszott le és torlaszolta el a folyót, a víz megemelkedett, elöntötte a folyóparti hegyekben lévő falvakat és elmosta, elvitte, magába szippantotta őket.

Musfikki a parton áll és nézi a vizet. Szeme előtt úsznak, sodródznak a megfulladt kecskék, bárányok, tehének. Szörnyű érzés a folyóra nézni: tudja, hogy lehetnek ott még megfulladt emberek is. Ilyen mindig szokott lenni a tavaszi esőzések idején...

És hirtelen megdermed és ijedtében összezárta ajkát, nehogy kiáltson. A folyóban úszott egy kamaszlány egészen a hosszú szemöldökéig lecsúszott piros kendőben. Fekete szemöldökű, a hegyi faluba való kislány... Szemei a félelemtől tágra nyíltak, kétségbeesve hadonászott vékonyka, vesszőhöz hasonló karjaival, a parthoz igyekezett, de a folyó súlyos hulláma, hatalmát éreztetve rendíthetetlenül középre sodorta. Bármelyik pillanatban nekiütődhet a fekete, mély folyó felszínén sodródó hatalmas, éles köveknek...

...És a folyóba ugrom, a sötét folyóba – Testemet elnyeli gleccserek zokogása!...

Musfikki előre futott és a sűrű, hideg habokba vetette magát...

Folyó, folyó, édes Koko folyó, én örök bölcsőm-ringatóm, segíts nekem! Ne veszejts el! Korai még!... Hiszen tudod, hogy még egészen fiatal vagyok, és hosszú életet jósoltak nekem... Vár engem a pásztorbot és a pásztorsíp... Az embereket kell szórakoztatnom! Bölcs és ékesszóló leszek. Büszke leszel arra,

hogy a partjaidon nőttem fel! Segíts nekem, Koko! Add, hogy megmentsem ezt a piros kendős kislányt. Ha akarod – vegyél el engem, de őt mentsd meg!... Mentsd meg a lányt!

Óh, milyen hideg van! Milyen súlyos, agyagos hullámok! No, segítesz nekem, Koko?... Íme ott van a hegyi faluba való, hosszú szemöldökű, piros kendős kislány, arca fehérebb a korai almánál!... Hé, kislány, elég lesz már a hiábavaló hadonászásból! Fogd meg a vállamat! Hé!... Kihúzlak a partra!... Musfiki vagyok Csepturából!

Árva gyermek!... Add a kezed!...

Musfiki testén végigfolyik a híg agyag, de mosolyog, fogai csillognak, és karját nyújtja a kislánynak.

- Meg ne érintsen! Hagyjon! - erősködik a kislány.

Akkor Musfiki erősen és határozottan megragadja a piros kendőt . a kendő alatt jobb kezével kitapogatja a szurokfekete fonott hajtincseket. Musfiki erősen fogja, a karjára tekeri a vékony tincset, és húzza maga után a kislányt. Nehezen megy. A lány vadul ellenkezik, fuldoklik. Vergődik a folyóban, mint a fuldokló pisztráng. Mint a kígyó, úgy forgatja a fejét. De Musfiki határozottan úszik a part felé. Húzza az ellenkező lányt. Már közel van a part. Musfiki alig lélegzik. Nyeli az agyagos vizet. Szabad kezével a folyóparti bokrokba kapaszkodik. Felhúzódkodik a partra, és kivonszolja a kislányt. Sovány és átázott, mint a gazdátlan kiscica. Musfiki nehezen lélegezve és a pocsolyát köpködve leül egy kőre, még mindig nem engedi el a lány haját.

- Folyó, köszönöm neked! Éreztem a segítségedet!... Köszönöm Koko!...

Ebben a pillanatban átható, erős fájdalmat érez: a kislány éles, vékony fogaival megharapja a kezét. Óh, te hegyi kislány! Kis vadóc! Falusi kizinka¹¹!...

- Hagyjon engem! ne nézzen rám! Hiszen maga férfi! Ne forduljon felém, és ne nézzen rám!... Maga nem a férjem!... - szurokfekete, kisírt, jóságos szeme büntudatosan néz Musfikire. Musfiki elveszi kezét és látja, amint végigfut rajta a vér. Fájdalmat nem érez, nevet: - Másodszor harapnak meg ezen a reggelen. Először egy szerelmes számár harapott meg, akit a farkánál fogva húztam ki a folyóból és mentettem ki a halál torkából, most pedig maga, kis holdsugaram, akit szintén megmentettem, a hajánál fogva húztam ki a Partra!... Óh, én

¹¹ a lányka szó tadzsik megfelelője

ostoba!... Érdekes lenne tudni, ki ment meg engem, amikor fuldokolni fogok, hiszen nekem - sajnos! - nincs sem olyan farkam, se ilyen hajtincsem...

- Magát a nyelvénél fogva húzzák ki! Túlságosan hosszú! - szikrázott a kislány fekete szeme.

- De a maga szempillái még az én nyelvemnél is hosszabbak! - mondta vidáman Musfiki. - És veszélyesebbek! - tette hozzá csöndesen, figyelmesen nézve a hegyi leánykára. Elkínzott, finom vonású arcának két hatalmas, csöndes tóhoz hasonló szeme nézett vissza rá. A hajnali homályba burkolózott szempár...

...És Mendzsun ment mezítláb Buhara utcáján, kiáltozott, nyögdécselt és tépte ruháját. Az utca keskeny volt neki, a hatalmas város pedig kicsi...

Hová folyik a folyó?...

Hová?...

...Sok-sok év múltán, hosszú bolyongások után az ősz szakállú, bölcs Musfiki visszajött szülőfalujába, a Koko partjára.

A folyó elsekélyesedett. Ezüstösen csillogó, a kövek és homokszemek között békésen folydogáló kis folyócska lett. De Musfiki ment a kiszáradt folyóparton, dutárral¹² a kezében, és énekelt, énekelte bölcsődalát és mosolygott...

Szeme az édesanyja szemére hasonlított... És a bárányéra... Tekintete az Angyal tekintete volt... És a falusi kislányé.

És ott folyt a folyó amelyben feküdtem amelyben sodródtam

amelyben éltem úsztam lázongtam lebegtem

És ott folyt a folyó amelyben lélegeztem kértem imádkoztam

fuldokoltam a kristályos habokban nyögdécseltem könyörögtem

És ott folyt a folyó amely hullámozó

volt régesrégi anyai bölcső melegét árasztó lassú hízogó szerelmes sodrával kábító

És ott folyt a folyó amely dédelgetett engem

Amely ringó bölcsőként folydogált

Amely ringó bölcsőként folydogált a homokos, ezüstösen csillogó régi, sohasem feledett kedves kis partok között

¹² kéthúrú pengetős hangszer az üzbégeknél, türkméneknél, tadzsikoknál

És elvitte, elsodorta játékosan futó fürge hullámaival az én

az én

az én már távolodó már sodródó a távolban fehérlő testemet
a gyönyörködő már távolodó távolodó távolodó

Testemet...

Magam előtt látom a kihalt partja i között folydogáló folyót

Emlékezem és megyek megyek megyek vidáman

Oly vidáman

- Hogy hívnak?

- Kumri.

- A Koko folyó elsodorta a szülőfaludat, Csangit. Elmosta, elvitte örökre a fészketet. Csak magad maradtál életben. Imádkozz a folyóhoz, hajts térdet előtte, Kumri!... Fogd ezt a diófa fésűt, fésüld meg! Fésüld meg sűrű, szurokfekete, hegyi erdőrengeteghez hasonló, összekócolódott fűtjeidet!... Szeretek késő ősszel az áthatolhatatlan, sűrű, reszkető, madáracsicsergéssel teli erdőben bolyongani! Sok ritka madár rejtőzködik ott ilyenkor!... Fogd a diófa fésűt, Kumri! Vonulj el a kövek mögé! Nézz a száguldó, habos forrás-folyó tükrébe!... Te most árva vagy, mint én... Mint a barátom, Turszundzsán. Most már hárman vagyunk árvák... Téged a folyó hozott el nekünk! Imádkozz a folyóhoz, hajts térdet előtte, Kumri!...

- Vad folyó! Halált hozó folyó! Gyűlöllek!... Folyó, folyó, miért nem öltél meg engemet is? Miért nem vittél el apámmal, anyámmal, két fivéremmel együtt engemet is... Hová sodortad őket? Utánuk akarok menni!... Utánuk... A folyóba dobom a diófa fésűt... Minek ez nekem?... Az enyéim után akarok menni... Musfiki és Turszundzsán, engedjete engem vissza a folyóba, a szüleimhez... Nem akarok árván élni... Minek nekem a diófa fésű?... Minek nekem ezek az életet jelentő hajtincsek?...

- Ne sírj, Kumri!...

...Lassan a folyó visszatért a régi medrébe. A felázott, agyagos zátonyokon ott maradtak a megfulladt pisztrángok feketéllő kopoltyúikkal és szájukkal. Ott feküdt előttük a halálos, ezüstösen fénylő termés.

- Hát ezeket ki fogta? - kérdezte a faluból érkező Turszundzsán.

- A halál - mondta Musfiki. - A halál zsákmánya mindig gazdag.

Némelyik hal még vergődött, vonaglott, vánszorgott a híg agyagban. Még nem mindegyik pusztult el. Akkor Musfiki elkiáltotta magát: - Mentsük meg őket! Dobjuk vissza őket a folyóba!

A folyó már lecsendesült, kristályos, átlátszó és tova futó, habos sodra is a régi... A víz kimossa szájukból és már alig lélegző kopoltyújukból az agyagot! Mentsük meg a halakat!... Turszundzsán, miért álldogálsz? Miért nézed ezt az

ázott, kicsi, hosszú hajú madárkát? Miért reszketsz, pirulsz el, gügyögsz összevissza, miért hajtod le kopaszra nyírt, kerek, görögdinnyéhez hasonló fejedet?... Hiszen én mentettem meg, én találtam ezt a lányt! Kifogtam az agyagos folyóból! Odaadtam neki a diófa fésűt!... Testvéremmé fogadom! Pártfogója leszek! Nem engedem, hogy őt is elvigyék tőlem a nehéz, nyomasztó menyasszonyi ruhában, mint Amagyarját!... Turszundzsán, mentsük meg a piztrángokat!... Addig, amíg lélegzenek... Dobjuk őket vissza a hideg, tükörsima, lecsendesült folyóba!... Ne sírj, Kumri!... Nem vagy egyedül a világon. Itt van veled Musfiki és Turszundzsán. Testvéreid vagyunk...

Musfiki és Turszundzsán elindult a csúszós, agyagos zátony mentén. Fogták az elernyedte, fuldokló, görcsös halakat, és visszadobták őket a csendes, kristályos folyóba. A piztrángok feléledtek a vízben. Lubickoltak, ujjongtak. Ott feküdt a rengeteg hal a zátonyokon, reszketve, alig lélegezve, pikkelyeik már csak halványan csillogtak. Sokáig tartott, amíg összefogdosták és visszadobták őket a Koko folyóba...

Kumri a parton állt. Hirtelen meglátott a sötét, elhagyatott bokorban egy reszkető kis halat.

Gyerekhál...

Ügyes kezével megfogta Kumri a halat. A hal a tenyerén vergődött. Aztán bedobta a folyóba. Aztán ő is elindult felvenni és a hullámok közé dobálni a piztrángokat, egészen belepirosodott, kimelegedett, kipirult. Mosolygott, amikor a csúszós, sikamlós halak kirepültek, kiugrottak a kezéből...

Ne sírj, Kumri!... Te kis vadóc!... Mosolygós, nevető ajkú kizinka!... Ne sírj! Emberi gyermek... Óvatosan téged is visszadobunk az élet kristályos folyójába, a Létezés zubogó Forrásába... Ne sírj, Kumri! Ne dobd a folyóba a diófa fésűt!